

Sant Nicolau, un bé patrimonial singular i únic a Catalunya

El cementiri sabadellenc, construït al segle XIX, és la imatge més fidel i poc intoxicada del desenvolupament històric de la ciutat, un negatiu fotogràfic de món dels vius

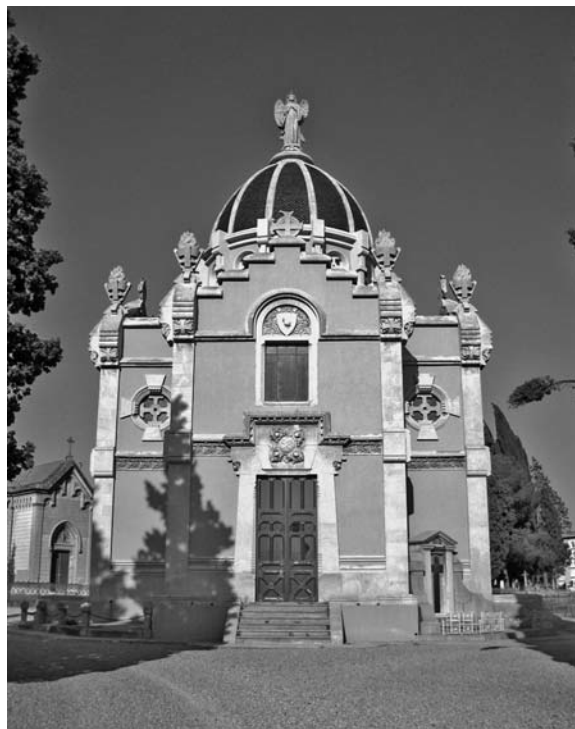
ANA FERNÁNDEZ ÁLVAREZ / campanadas@telefonica.net

Quan escric aquest article, l'extracte d'un estudi exhaustiu sobre necròpolis catalanes vuitcentistes¹, és a punt d'iniciar-se el més de novembre i amb ell arriba Tots Sants. En aquesta diada i durant els dies precedents, una part encara important de la població de Sabadell destina el seu temps a fer una mena de romiatge fins al cementiri de Sant Nicolau, proporcionant a les avingudes del recinte, gairebé desertes la resta de l'any, una activitat i un moviment absolutament inusuals. Aquestes jornades s'aprofiten per a netejar els mausoleus, les tombes i els nínxols, que es guarneixen de flors fresques o artificials i s'arreglen els elements deteriorats. Tot en pro del record dels difunts estimats. Ara bé, aquestes pràctiques d'arel religiosa tenen encara molts anys de vigència? En dues o tres generacions continuaran practicant-se? És molt possible que la resposta sigui un no. Aleshores, tenim garanties que el cementiri arribi a subsistir tal i com és ara?

La darrera pregunta és per a mi la més crítica, ja que, a banda d'aquestes pràctiques íntimes i familiars, el cementiri de Sant Nicolau, políticament i culturalment parlant, és la imatge més fidel i poc intoxicada del desenvolupament històric de Sabadell, de tal manera que, com si es tractés d'un negatiu fotogràfic, la ciutat dels vius es pot estudiar amb molta exactitud a través del seu cementiri, ja que, qualsevol canvi, símptoma o tendència succeït a la ciutat, ha tingut la seva consegüent correlació a la necròpolis. Per tant, resulta obligatori que ens preocupem de la seva preservació.

Aquesta necròpolis, com totes les construïdes durant el segle XIX, respon a un plantejament utilitari higienista i és un model prototípic de l'urbanisme vuitcentista consegüent a la Revolució Industrial

La necròpolis respon a un plantejament utilitari higienista i és un model prototípic de l'urbanisme vuitcentista consegüent a la Revolució Industrial

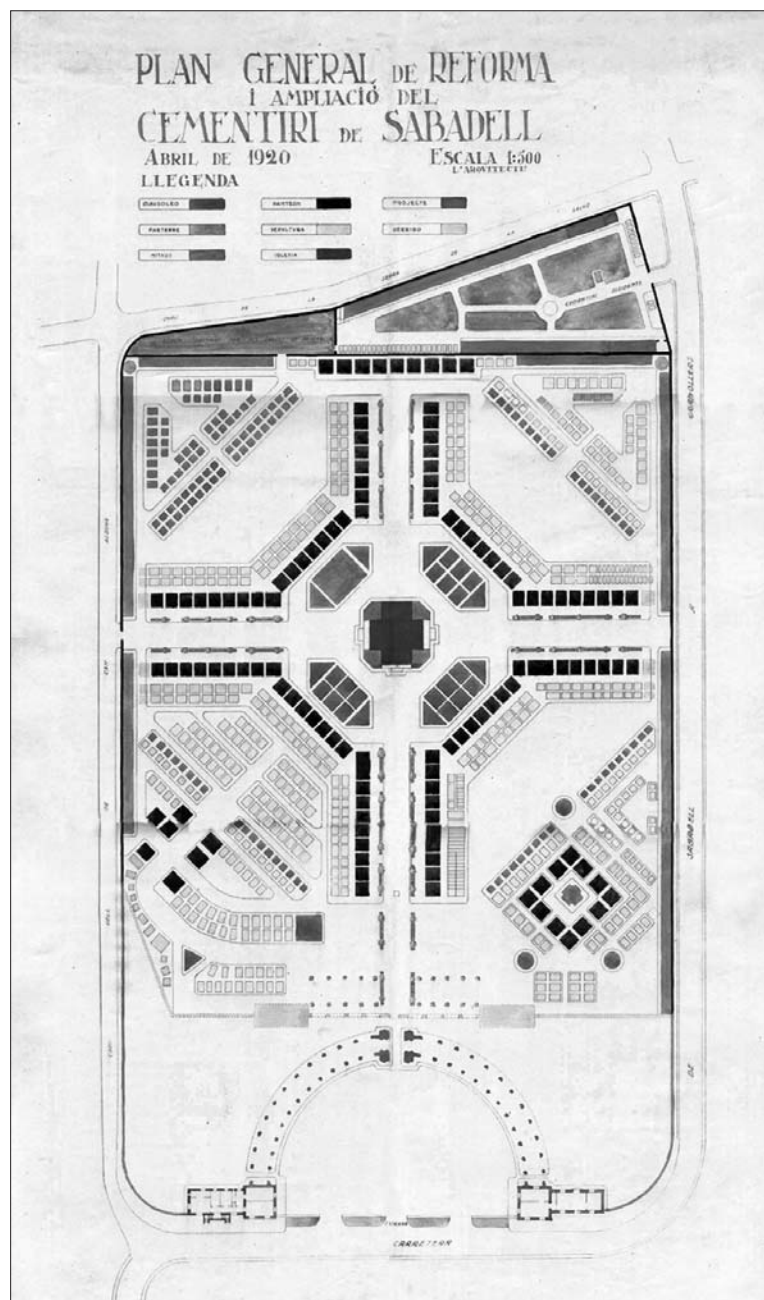

Façana principal de la capella del cementiri de Sant Nicolau dissenyada per Miquel Pascual Tintorer, l'any 1880. Fotografia: Jordi Jubanteny i Solé, 2009.

tejaments respecte al seu ús comencin a mantenir una relació molt més rica, dinàmica i polivalent amb la ciutat.

A més a més, aquest indret no és important tan sols per si mateix, sinó que també ho és si se'l considera inserit dins d'una àrea més ampla que posseeix altres elements d'un alt interès patrimonial, com és el cas del Santuari de Nostra Senyora de La Salut, ubicat a la zona de la vil·la romana d'Arraona, on posteriorment es construeix la primera església que precedeix a l'actual Santuari; la capella de Sant Nicolau, documentada des del segle XI i identificada amb l'antiga església parroquial de Sant Feliu d'Arraona o el Parc periurbà de La Salut. En aquest cas, solament quatre cementiris catalans més poden considerar-se inserits en àrees d'interès patrimonial.

L'any 2000 ja vaig defensar la importància patrimonial del cementiri de Sabadell i vaig demanar a la Generalitat de

Plànol General de Reforma i Ampliació del Cementiri de Sabadell
Josep Renom i Costa, any 1920
Procedència: Arxiu Josep Renom Gambús

Casa de l'encarregat del cementiri i sala de dipòsit, construccions realitzades entre el 1918 i el 1919 per l'arquitecte Josep Renom i Costa i restaurades l'any 1973, per l'arquitecte Félix de Azúa. Fotografia: Jordi Jubanteny i Solé, 2008.

Catalunya que li atribuís la categoria de Bé Cultural d'Interès Nacional. Des d'aleshores he continuat treballant en aquesta línia i, després dels estudis realitzats estic en disposició de provar que, la suma i la coincidència de totes les característiques morfològiques concurrents en el cementiri de Sant Nicolau, li atorguen un caràcter únic que, tractat de manera adequada, pot esdevenir un centre d'interès patrimonial i de divulgació cultural de primer ordre.

Gràcies a la poca premeditació i al baix nivell d'intervencionisme amb els que s'ha actuat al llarg de la història en aquest espai i seguint uns criteris de valoració objectiva a l'hora de fer el meu estudi, tot comparant Sant Nicolau amb altres necròpolis catalanes de les seves mateixes característiques, queda exhaustivament demostrat que la nostra necròpolis, amb un traçat urbanístic funerari prototípic, és un indret singular i únic dins l'urbanisme del segle XIX, conservant intactes els seus valors històrics, urbanístics i culturals, mantenint alhora una dimensió històrico-monumental i una altra de contemporaneïtat d'ús.

En comparació amb qualsevol altre indret de Sabadell, en el cementiri és on s'ha concentrat la més alta producció artística i on s'ha obtingut un dels espais lliures de més qualitat urbana. Inaugurat el 1864, Sant Nicolau és un cas excepcional de tractament urbanístic funerari: una planta de creu grega inscrita en un octògon –símbol de la Resurrecció– amb peduncle, dissenyada per l'arquitecte provincial Daniel Molina i Casamajor i executada pel mestre d'obres Francesc Renom i Romeu.

Es tracta d'una tipologia urbanística molt discursiva que no es troba en cap altre dels traçats d'aquesta índole a Catalunya que, normalment, seguien els mers dissenys marcats per l'estètica neoclàssica francesa o italiana, amb plantes rectangulars o quadrades, que generalitzà aquesta tipologia per a qualsevol parc o jardí, però sense especificitat funerària. A Sant Nicolau, malgrat les successives ampliacions executades al llarg

de la seva història, encara es manté la constància del seu original traçat octogonal. A Catalunya, solament tenen un plantejament de disseny urbanístic discursiu amb valor simbòlic dos cementiris més, el de Manresa i el del Poblenou, tots dos de planta basilical.

Aleshores, tenint en compte totes les característiques que defineixen què és una necròpolis prototípica del segle XIX, Sant Nicolau, dependent des de l'inici de la Junta Administrativa Municipal, les compleix totes, ja que forma part de la tipologia d'urbanisme vuitcentista, és a dir, va ser construït extramurs respecte a l'urbanisme general de la ciutat, amb les distàncies especificades en els respectius reglaments vigents a l'època de la seva inauguració, derivats de l'ordenança carolina de 1787: a no menys de dos quilòmetres, en ciutats de més de 20.000 habitants; a un quilòmetre, en ciutats de més de 5.000, i a mig quilòmetre, en poblacions de menys de 5.000. En aquest sentit, solament dos cementiris més, el de La Vall d'en Bas i el d'Ulldecona, mantenen, com el de Sabadell, la relació extramurs respecte a la ciutat, i parcialment, el de Cervera, Girona, Sant Feliu de Guíxols, El Vendrell, Reus i Palafrugell. En el cas de la resta de cementiris comparats, l'expansió urbana ha arribat fins a les seves tàpies limítrofes, afegint a aquest indrets totes les tensions que qualsevol perifèria comporta.

Sant Nicolau fou emmurallat i encara manté la constància del seu perímetre original, fet que tots els cementiris comparats conserven, així com la constància de la seva parcel·lació interior original. També va ser dotat de les infraestructures auxiliars funeràries pròpies a l'època, com, per exemple, la sala d'autòpsies, la casa per a l'encarregat i una capella general, encara que actualment estiguin destinades i adaptades a altres usos. Dels quaranta-un cementiris comparats, solament vint-i-un mantenen les infraestructures auxiliars prototípiques del l'urbanisme higiènic del XIX i només vint-i-tres tenen capella. Aquest indret també comptava amb un espai reservat per a enterraments civils o cementiri neutre que encara es manté, fet

Cal continuar treballant perquè la necròpoli de Sant Nicolau pugui ser reconeguda per la Generalitat de Catalunya com a bé cultural d'interès nacional

Vista panoràmica des de l'entrada principal del cementiri de Sant Nicolau, d'esquerra a dreta: Montserrat, Serra de l'Obac, Sant Llorenç - La Mola i el Puig de la Creu. Fotografies: Jordi Jubanteny i Solé, 2008.

que solament trobem de manera plena en cinc cementiris més i parcialment en catorze.

Uns altres valors afegits a tenir en compte són que Sant Nicolau constitueix un centre de referència paisatgística i que ofereix vistes panoràmiques interessantíssimes sobre els paisatges natural i urbà que el circumden, aquest aspecte solament el posseeixen tretze cementiris més de manera plena i set parcialment. A més hem de sumar-hi que, com en pocs altres, al nostre cementiri se li ha prestat atenció divulgativa des de l'any 2000, mitjançant la publicació d'un llibre i d'una guia. Dels quaranta-un estudiats, únicament onze més tenen atenció divulgativa específica, i només deu la tenen genèrica.

Per acabar aquest escrit, vull afegir que dins del recinte del cementiri de Sabadell es troba un conjunt d'obres artístiques d'un valor patrimonial mig, com és el cas de vuit cementiris més. A Catalunya, entre els cementiris comparats en aquest estudi, se'n troben tretze amb un valor patrimonial alt, i la resta compta amb un conjunt de baix valor patrimonial.

Per tant, estic segura que les característiques formals del cementiri de Sant Nicolau, diferentment de la resta de cementiris catalans, desfigurats al llarg de la història a causa de les diverses ampliacions que han sofert i de les pressions perifèriques que han hagut de suportar, el fan un indret, com a conjunt i com a model, únic i d'una alta comprensió didàctica respecte el fenomen vuitcentista de l'urbanisme higienista. Així doncs, és a la ciutadania i a les institucions pertinents a qui els correspon determinar fins a quin punt els interessa salvaguardar aquest ric patrimoni artístic i urbanístic.

Escultura dedicada al vell alat Metatron, tema molt singular a l'estatuària funerària (actualment, es troba a la sala d'autòpsies). Tomba monumental de Gabriel Bracons i Roca (1874). Mestre d'obres: Josep Lacueva i Sanfeliu. Fotografia: Jaume Puig i Castells, 1999.

Nota

¹ Estudi comparatiu dels cementiris de ciutats amb l'índex de població superior als 5.000 habitants, durant la segona meitat del segle XIX, és a dir, com a mínim, una tercera part de la població amb la qual comptava Sabadell, 14.240 habitants el 1860, de tal manera que la forquilla comparativa fos suficientment ampla com per a oferir una valoració el més equànime possible. Seguint aquest criteri, els cementiris comparats han estat quaranta-un.

GS Comunicació Gràfica

E08203 SABADELL
Cabanyes, 8
Tel 937 120 520
Fax 937 120 579

Tel.: 93 586 22 20

INTELECTE
GALERIA D'ART

Pedregar, 10
Telèfon 93 726 51 22
08202 SABADELL